

DISSERTATIONIS ACADEMICÆ,
DE
P I E T A T E
PHILOSOPHICA,
P A R S S E C U N D A

Q U A M,

Consensu Amplissim. Senatus Philosoph.
In Illustri ad Auram Athenæo,

P R Æ S I D E

MAXIME REVER. atque CELEBERRIMO VIRO

MAG. WILHELMO

ROBERT. NÄÄF,

Logices & Metaphysices PROFESS. Reg. & Ord.
Facult. Phil. h. t. DECANO maxime spectabili,

P R O G R A D U,

Ad publicum examen modeste defert

CAROL. PET. BORENIUS

V. D. M. Tavastensis

In AUDITORIO MAJORI Die VII Junii

An. MDCCLXXV.

Horis ante meridiem solitis.

A B O Æ,

Typis JOHAN. CHRISTOPH. FRENCKELL.

§. VIII.

Quanta in negotiis humanis sit pietatis Philosophicæ vis & efficacia, quantaque ex ejus neglectu in Societatem Civilem redundet clades, vel is demum facile animadvertet, qui meminerit, sublata reverentia Numinis, tolli quoque, cum cæteris legibus divinis, totam illam quantam, in æterna Dei sanctitate & justitia fundatam, omniumque animis impressam, justî honestique regulam, quæ lex naturæ dicitur. Nihil ergo, præter naturalia actionum consecraria mala, ad reprimendam malorum proterviam, foret residui, iisque deficientibus, tantum liceret, quantum libuerit. Utut enim leges Civiles ad retinendos in obsequio homines, Atheistico furore correptos, non nihil interdum conferre videantur, quoniam tamen interna non accedit obligatio, ex lege Naturæ pendula, non diutius in eodem manebunt, quam svaserit privata utilitas. Neque hic movemur auctoritate Bælii, qui *Continuation des Pensées divers sur les Cometes* §. 113, & alibi, in eo est occupatus, ut ostendat, inte-

integras sine religione vixisse gentes, suamque nihilo fecius conservasse rempublicam. Præterquam enim, quod exempla ejusmodi gentium a multis, & quidem summo jure, in dubium vocentur; facile etiam patet, qualis foret facies reipublicæ, religione prorsus destitutæ. Imperantem scilicet, nullo sacrorum respectu commotum, quid impediret, quo minus se omnibus legibus solutum existimans, cives opprimere non dubitaret? Uti enim sibi ab eorum impetu semper metueret, ita in eo suam verti salutem merito arbitraretur, ut illos quam maxime redderet enerves. Hi contra, nulla obsequii gloriæ, nulla religionis verecundiæ, ducti, quid timerent, in eum rebellando, omnes dissolvere societatis nervos? Ut nihil de eo dicamus, quod in ista republica nec inter conjuges constans amor, nec inter parentes & liberos amicitia firma, nec inter dominos denique ac servos mutua benevolentia foret speranda. Unusquisque enim ut hostis consideraretur, cui ultimo fundamento nititur illud Hobbesianum: *bellum omnium in omnes*. Unde satis patere arbitramur, quam certam Atheismus generi humano acceleret perniciem, & quam vere propterea dicatur, pietatem cultumque Numinis esse ultimum & firmissimum non modo societatis humanæ universalis, sed & rerum publicarum in ea omnium, præsidium ac robur.

§. IX.

Attamen ut pietas Philosophica nobis civiliter
A 2 prodes-

prodesset, id vero nec primum ac potissimum, nec unicum ejus absolvit finem, a Deo sapientissime constitutum. Multo major enim & nobilior est usus ejus Pædagogicus, in eo consistens, ut nos, de insufficientia ipsius ad æternam salutem post fata nanciscendam convictos, ad revelationem manu quasi ducat. Aliter quidem, non olim modo, sed & ceteriori ævo visum est quam plurimis, iisque præsertim, qui homines extra ecclesiam constitutos, virtutum vero naturalium pro virili studiosos, tametsi vera in Christum fide fuerint destituti, sedibus beatis singulari Dei gratia atque misericordia receptos asseruerunt. Ut enim in præsentī non prolixius allegem sententias quorundam ecclesiæ Patrum, bene de salute Gentilium sperare jubentium, in scenam prodeat Huld: Zvinglius, qui in sua expositione fidei ad Franciscum I:um, Galliarum regem, Theseum, Socratem, Aristidem, Antigonum, Numam, Camillum, aliosque inter Gentes, virtutum laude conspicuos, cœlo dignari nullus dubitavit. Hanc vero opinionem, cum non omnibus Theologis illo tempore approbaretur, defendendam in se suscepit ejusdem fidei socius Rudolphus Gualterus, cujus proluxa fatis apologia pro Zvinglio ejusdem operibus, P. I. est præmissa. Inter Armenianos tantum non omnes hujus sententiæ patronos eminent Stephanus Curcellæus, qui non solum in libello: *Advis d'un personage desintereffé*, verum etiam Quaternione Dissertationum, doctrinam de salute moratiorum Gentium suam fecit, variisque rationibus propu.

propugnare studuit; quam tamen data opera pro more suo, id est, solide confutavit B. Musæus. Horum vestigia haud obscure preffit Moyses Amyraldus, Professor in Academia Salmuriensi celeberrimus, providentiam communem afferens idoneam esse ad ingenrandam fidem de misericordia Dei, destitutam quidem vera & dilucida cognitione Redemptoris, nihilo minus tamen sufficientem, ut fruantur homines ea salute, cujus auctor Deus est (a). Ex Romanensibus huc pertinent Monachi Colonienfes, auctores libri de salute Aristotelis, ut & Fortunatus Licetus, Patavinus, qui itidem summo huic sui ævi philosopho salutem post fata æternam adseruit. Nec silentio prætereamus Christophorum de Vega, Georgium de Valentia, Maldonatum, & Erasmum, quippe quos Ethnicismo pariter ac Christianismo idem fere statuisse pretium, nobis fidem facit Historia Ecclesiastica. Memoriam quoque prodit Sleidanus, an. MDLI, Franciscanum quendam, Tridenti fervente Concilio, e suggestu publice docuisse, gentiles, cognitione Mediatoris destitutos, modo honestam vixissent vitam, salutis æternæ factos fuisse participes. Quin immo Andradius Hispanus, concilii Tridentini summus Hyperaspistes, ethnicos moratiores non solum beatis cœlitibus annumeravit, sed fidem etiam & salutem æternam haberi posse ex naturali notitia & providentiæ divinæ consideratione, docuit. Hos omnes eruditione nominisque celebritate longe superat Edoartus Baro de Cherbery, Naturalistarum Angliæ facile princeps, qui du-

ra de Prædestinatione absoluta offensus opinione, quam Deo indignam, & satis tamen fundatam esse, arbitratus est, si soli Christiani fidem haberent salvificam, in lucem publicam tres emisit libros; primum de Veritate, pro ut distingvitur a *Revelatione*, a *Verosimili*, a *Possibili*, & a *Falso*; Secundum de *Causis Errorum*; Tertium de *Religione Gentilium, Errorumque apud eos causis*; ubi id magno egit conatu, ut ostenderet, ad salutem æternam obtinendam sola sufficere ea, quæ ex lumine Naturæ, seu principiis rationis, de Deo cognosci possunt, nec opus esse homini in alia, ad beatitudinem æternam ducentia, inquirere media, aut peculiari cuidam revelationi Divinæ inniti. Hujus lateri qui jungatur, dignissimus est Mathæus Tindalius, quiq; qui ante aliquot annos scriptum edidit, cui titulus: *Christianismus mundo coævus*; ubi totus etjam in ea est opinione, unicam veram, salvificam & immutabilem religionem illam esse, quam ratio doceat; adeoque non S. Sacram, sed hanc solam pro fidei & vitæ regula esse reputandam. Notissima quoque sunt nomina Tolandi, Collini, Wolstoni, Morgani, & aliorum, gloriæ sibi ducentium, Naturalismi causam agere; de quibus tamen in præsentis nihil amplius dicam, paucis quia dici nequit.

(a) Lib. de Præd. Cap. 7. confr. Fecht. de Not. Cred. p. 36.

§. X.

Ad ipsam vero rem quod attinet, tantum abest, ut

ut pietas, rationis innixa principiis, æternam cultoribus suis promittat salutem, ut summa potius, post prævaricationem primævam, indeque contractam cladem, imperfectione laborans, eos in statu miserrimo constitutos esse, haud obscure innuat. Et enim ad illimitatum Dei imperium, nostramque ab illo dependentiam condigna & venerabunda mente attendentes, facile perspicimus, nos ad legem Naturæ, quæ cultum divinum tam internum, quam externum præcipit, omni sollicitudine, & quidem exactissime, adimplendam esse obligatos. Quod si jam actiones nostras, cum iis, quas nobis injungit hæc lex divina, serio & absque adulatione contendamus; certo utique certius deprehensuri erimus, neminem esse mortalium, qui vel incie, vel præcipitanter, vel deliberato denique animo, illam sæpissime non transgressus fuerit. Hunc vero dissensum Deus, vi sanctitatis suæ, qua nihil nisi rectum approbat, ferre nequit. Si enim peccans nihil mali sentiret ex transgressione legis, tantum abest, ut a peccando deterreretur, ut judicaret potius, Deum ad bonum & malum esse indifferentem, adeoque ex corruptione sua in peccatis perseveraret. Actiones igitur malæ ejusmodi constipari debuerunt conscientariis, ut ex illis summa voluntatis divinæ sanctitas, seu intensissimus, qui in Deo est, amor boni & odium mali infinitum intelligi posset. Hinc, ut constaret, Deum istiusmodi odio prosequi peccata, tantas omnino cum illis connexas voluit pœnas, quantis peccatores unquam sustinendis essent pares. Ast major pœna ne cogitari quidem potest, quam
 infi-

infinita, quæ vel intensive, vel extensive talis est. Illa involvit vehementissimum dolorem, ortum ex peccatorum, quæ unquam commissa sunt, & quæ inde proveniunt, malorum physicorum simultanea & distinctissima repræsentatione; hæc vero est sensus dolorum sine fine durans. Quamobrem, cum nemo mortalium, ob mentis finitudinem, pœnam intensive infinitam sustinere valeat; creaturam peccaminosam manebit pœna extensive talis, seu æterna. Idem pari evidentia demonstrari solet, in subsidium adhibito lemmate Morali, quod ex conditione læsi gravitas delicti æstimari debeat, ita quidem, ut quo excellentior sit, qui læditur, & quo plus juris habeat a nobis obsequium poscendi, eo major censeatur injuria, adeoque majus delictum. Hinc quippe, cum jus Dei in homines illimitatum sit, & per consequens infinitum; suapte fluit natura, injuriam, qua hoc jus violatur, esse infinitæ gravitatis. Requirit vero justitia divina vindicativa, ut peccantes debitas luant pœnas, & delicto proportionatas. Sustinebunt ergo pœnas infinite graves, & quidem sine fine duraturas.

§. XI.

Neque ex hoc reatu, seu obligatione ad æternas subeundas pœnas, ullam viam rationemque se liberandi invenire & assequi potest mens humana, cœlitus non collustrata. Nugis enim gerrisque, quod ajunt, Sicularum delectantur, qui sibi aliisque fidem facere allaborant, delinquentibus, ad supplicia post hanc

hanc vitam declinanda, Philosophicam sufficere pœnitentiam. Scilicet apud omnes in confesso est, quod legislatori pœnam debeat, quicumque legem violaverit, quantumvis doleat, esse eam a se violatam. Quavis etiam exceptione firmiter manet, non posse peccata physice annihilari, cum fieri nequeat, ut id, quod factum est, simul sit infectum, nec moraliter, hoc est, considerari, tanquam facta non fuissent, nisi intercedat satisfactio. Quod si igitur pœnitentia vel unicum delictum hoc sensu infectum redderet, ejusque tolleretur imputationem; inferret utique dolorem, gravitati facinoris proportionem respondentem; quem tamen, ut §. præc. monuimus, nemo mortalium sustinere valet. Neque melius rem suam agere videntur, qui cum Bælio hic ad bonitatem divinam provocant, ita inferentes: cum peccata Deo neque injuriam, nec damnum inferant, cumque præterea ea condonando non sibi, nec aliis injuriam faciat; cur non possit ea absolute & sine satisfactione remittere, quod apud homines fieri non semel videmus? Lubentes quippe largimur, Deo intrinsece nullum inferri posse damnum, cum id prohibeat summa ejus perfectio ac beatitudo, omnis plane periculi expertis; læditur tamen extrinsece, dum honori, illi debito, aliquid detrahitur, & ipsi, quod suum est, peccando denegatur; id quod proprium læsionis est. Tantum præterea abest, ut peccata absolute & sine satisfactione remittere queat, ut hac potius ratione & sibi, & aliis, injuriam faceret: *sibi*, quia nollet, ut

summus honor & obsequium ipsi a rationali quolibet exhiberetur creatura, adeoque justitiam pariter ac sanctitatem suam abnegaret; quod tamen cum majestate divina adeo adversa pugnat fronte, ut nihil supra: *aliis*, quoniam bonis nulla sic præmalis foret prærogativa, si eorum contraria licet facta eundem adipiscerentur eventum. Accedit, quod innumera sint peccatorum confectaria in totum mundum diffusa, & tantum non omnibus in universum nocentia. Quo spectant verba Chrysostomi: *pusilla quæpiam transgressio ingens detrimentum parere solet.* (b) Ejusmodi noxas, innocentibus per aliorum peccata illatas, nisi Deus sapientissima sua directione resarciret, & peccatores puniendo, læsis sâtisfaceret; his certe ansa subministraretur de perfectionibus divinis sinistre judicandi. Cavendum igitur quam maxime est, ne bonitatem Dei eoque extendamus, ac si justitiæ ejus prævaleret; cum id utriusque infinitudini e diametro repugnet. Quod denique ad jus aggratiandi attinet, quo principes dominique terrestres non nunquam utuntur, de eo præclarum est judicium Celeb. Canzii: *imbecillitatis humane est, ut quedam crimina declinandi majoris mali ergo in republica sortiantur veniam, ne potentia delinquentium, peccatorum multitudo, vel scelerum inolita consuetudo, majores civitatis turbas exitet: non autem est, cur hæc talia Deus metuat.* Et paucis interjectis: *demittunt utique reges aliquando peccata impunita ob necessitatem & convenientiam reipublicæ: dic autem, quæso, casum, ubi rerum convenientia Deo peccatorum impunitatem*
[vase-

suaserit? (c) Neque sicco pede prætereundum existimo; quod, si vel maxime poneretur, quod tamen poni nequit, Deum non aliter, ac homines, absque satisfactione delicta condonare, nihilo fecius a parte nostra, si hac vellemus clementiæ ac favoris aura perfrui, necessaria foret conditio, ut in posterum a peccatis, divinam provocantibus iram, abstereremus; quod tamen corruptæ refragatur naturæ. Hactenus igitur firmum ratumque manet, neminem mortalium propriis viribus debitam pro peccatis posse satisfactionem præstare, adeoque pietatem Philosophicam non sufficere ad iram Numinis placandam, pœnasque imminentes effugiendas.

(b) Comment. Cap. 4. ad Galat. (c) *Ulus Phil. Leib. Wolf. in Theol. §. 262.*

§. XII.

Sed nec eo usque assurgit ratio sibi relicta, eique innixa pietas, ut viam modumque invenire queat deperditæ salutis per satisfactionem vicariam recuperandæ. Videt enim, vi justitiæ divinæ, ad negotium tanti momenti absolvendum, criminæque, quorum nemo mortalium est immunis, expianda, infinitam requiri satisfactionem, non nisi a Deo expectandam (§. XI.) Sed num rationi, divina luce non non collustratæ, videtur probabile, ut idem, qui læsus est, & satisfactionem perfecto jure exigit, sibi ipsi satisfactionem præstet? Num a priori demonstrari potest, sanctissimum Deum si-

bi peccata hominum imputare, velle, pœnasque pro illis sustinere? Profecto, mentis nostræ eam deprehendimus esse naturam, ut ideas rerum nullas acquirere sibi possit, nisi magistra experientia, vel interna, vel externa, adeoque nihil concipere & intelligere, nisi cujus exemplum aliquando vel sensibus exceperit, vel sui conscientia intueatur. Quemadmodum igitur mysterii incarnationis nullum in rebus finitis exemplum vel fuit unquam, vel erit, vel esse etjam potest; ita tantum abest, ut vires intelligendi naturales eidem cognoscendo sufficiant, ut sibi potius in æternum constet effatum illud Paulinum: *ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί.* (a) Accedit, quod idem cœleste depositum, Sacram loquor Scripturam, redemptionem generis humani, ceu stupendum, nec devota grataque mente satis collaudandum, gratiæ ac misericordiæ divinæ documentum, nobis delineet. Unde tuto inferre licet: quicquid ex mera gratia atque misericordia divina proficiscitur, id utique liberrimæ est dispensationis, nec tanquam factum ex aliqua necessitatis lege resultans, per ratiocinia, a priori deducta, evinci potest; quia sic omnis benignitatis, gratiæ ac misericordiæ periret ratio. Ergo. Neque hic movemur auctoritate Carpovii, qui Præcog. Theol. Rev. §. 15. ita ratiocinatur: *Pro justitia infinita Deus voluit pœnam hominum peccatorum aternam (§. 10. & El Theol. Nat. §. 1380), per quam miserrimi fuissent facti (. § 12.) sed quia etjam bonitate, gratia & misericordia (que*

*in misero exercita bonitas est) infinita pollet (El. Theol. Nat. §. 551. 135. 596.), Hoc respectu etiam salutem eorum perpetuam voluit. Et quid ni vellet? Homines enim, licet peccatores facti, manent tamen creaturae Dei, ad quas, ut tales, amor Dei universalis non potest non se extendere (El. Theol. Nat. §. 600.) Quia igitur collisio exercitii duorum attributorum infinitorum, quorum neutri tamen Deus renunciare potest, oriebatur, dignum Deo opus erat, ut pro sapientia infinita medium, ad hominem ex reatu, salva justitia sua, eripiendum, inveniret. Bella argumentatio! quæ, si firmis niteretur principiis, plus inferret, quam ipse vellet ejus auctor, Deo nempe dignum fuisse opus, ut pro sapientia infinita medium ad lapsos angelos ex reatu, salva justitia sua, eripiendos inveniret. Sane, aut ego vehementer fallor, aut si rem acu tangere voluerit, ita potius calculos subducere debuit: non Deus, sed homo, est auctor præsentis suæ miserrimæ, nec satis deplorandæ conditionis; ergo Deus, salvis perfectionibus suis, in eadem absque ulla spe salutis illum relinquere potuit. Sed fingit, nescio quam collisionem attributorum divinatorum; cum tamen sibi in memoriam revocare debuisset, attributa divina esse harmonica, omnemque excludere imperfectionem, unde collisio subnasci posset. Nec plus roboris alteri, quo l. c. § 28. Schol. 2. pugnat, argumento inesse videtur: *Quicquid, inquit, est bonum hominum accidentale, ad optimum systema mundanum pertinens, quod tamen via naturali assequi nequeunt, illud dat Deus per miracu-**

lum. Sed vicarius hominum est hominibus tale bonum.
 E. Hoc quippe ratiocinium omnem suam vim ac ro-
 bur ab hypothese de mundo unice optimo arcessit;
 quæ tamen nullo idoneo hætenus argumento est
 evicta, atque inter multa alia, etjam his laborat
 incommodis, quod illa stante, impossibile esset, ut
 Christus non incarnandus, inque hunc mundum
 non venturus esset, & per consequens homines ne-
 cessario laberentur, atque Deus malum morale, si
 non ut medium, saltem ut conditionem sine qua
 non mundi optimi, vellet omnino & adprobaret;
 quorum singula quam sint absona, ne dicam im-
 pia, nemo non intelligit. Quid, quod vir cætero-
 quin acutissimus proprio se jugulat gladio, dum
 existentiam mediatoris a priori evincere allaborat,
 & nihilo secius fateri cogitur, miraculo opus esse,
 ut homo per sponsoem vicarium e suis eripiatur
 miseris. Certe, naturali modo quicquid fieri ne-
 quit, ad illud cognoscendum tantum abest, ut ratio
 sibi relicta sufficiat, ut divina potius cœlitusque
 tradita requiratur revelatio. Neque reticendum exi-
 stimo, virum Celeberrimum recte quidem, & S.
 Sacræ convenienter, asserere, incarnationem Filii
 Dei, ceu medium reconciliationis hominum cum
 Deo, inter mysteria fidei esse reponendam (b);
 hanc vero assertionem factæ esse contrariam, cum
 se ineffabile hoc mysterium suis in Philosophia prin-
 cipiis conformiter delucidare posse, gloriatur; quod
 si fieret, parum vel nihil profus arcani in myste-
 rio restaret, atque hoc ipsum longe aliud quid,
 quam

quam mysterium dici deberet. Sicubi alias, hic certe manifesto se prodit utriusque luminis confusio, quam ipse Philosophus, si principiis domesticis sibi que probatis contradicere nolit, non potest non reprehendere & castigare. Docet quippe Philosophia alumnos suos, in rebus, ubi cognoscendi principia, quæ sufficient, desunt, suspendendum esse iudicium, neque temere de iis, quæ incomprehensibilia sunt, & rationis sphaeram transcendunt, disputandum. Præclare hanc in rem Leibnitius: my-³steria, inquit, *explicari* possunt, quantum ad cre-²denda ea satis est, at *comprehendi* non possunt, nec² intelligi quo pacto existant. Sic in Physica quo-²que usque ad certos quosdam cancellos complures² qualitates sensibiles, imperfecte quidem, explica-²mus, sed eas minime comprehendimus. Neque ve-²ro Mysteria probare ratione possumus; quicquid² enim *a priori*, sive ratione pura, probari potest,² potest & comprehendi. (c)

(a) I. Timothei 3. v. 16.) (b) §. 38. coll. cum. §. 42. & 430. Schol. I.) (c) Tract. de Conf. Rat. & fidei §. 5.)

S. D. G.

